
ÎN CARE BĂIATUL ÎNCEARCĂ SĂ FACĂ TIMPUL SĂ TREACĂ MAI REPEDE

DIN CAIETUL LUI LEON:

BĂTRÂNUL: Băiete, dacă ești așa de tare la numere, poți să-mi spui cât cântărește Uniunea Sovietică?

EU: Păi nimeni nu știe. E imposibil de calculat.

BĂTRÂNUL: Ia mai gândește-te. Ține cont de avioane, de tancuri și de nave, de fabrici și de utilaje, de trenuri, de tractoare și de camioane. Cât o fi?

EU: Enorm. Adică, mai mult decât enorm. De-ar sta cineva să calculeze, ar fi o valoare astronomică.

BĂTRÂNUL: Oare un dușman al poporului, care uneltește să-iucidă pe cei din Biroul Politic și să restaureze capitalismul, poate rezista la greutatea astronomică a statului sovietic?

EU: Nici vorbă. Ar fi complet strivit.

BĂTRÂNUL: Ah, ce mă bucur! Dorm mai bine știind că nimeni nu poate rezista în fața greutății statului sovietic.

Chiar și dacă doar mă gândesc îmi vine să râd.

— Dă-mi trei motive ca să stau de vorbă cu tine!...
îmi aduc aminte că mi-a spus bătrânul.

Mă înfruptam din înghețata pe care mi-o comandase, două cupe enorme de înghețată de vanilie, pe care se prelingea sirop de ciocolată.

— Un prim motiv e că nu știu cine ești.

Probabil, fără să vreau, mi-am șters bărbia cu mâneca, pentru că mi-a aruncat o privire din aia, la care adulții se pricep foarte bine. N-am schițat niciun gest.

— Fiindcă eu chiar nu știu cine ești. Al doilea motiv e că nu mi-e frică de tine.

Parcă-l văd cum mă studia, cu un ochi deschis și cu unul închis, pe deasupra buzei unui pahar din care își sorbea laptele. Și-a îndreptat deodată spatele, a ridicat paharul și l-a închinat în cinstea mea, așa cum făcea și tata, când el bea vin și eu beam suc de rodii. Cu gândul la tata, m-am întristat și am privit într-o parte, ceea ce pe bătrân l-a înfuriat.

— La naiba! Uită-te la mine, băiete, când închin pentru tine. Dacă nu, să știi că vei avea parte de șapte ani de sex al naibii de prost.

— Dar eu sunt prea mic pentru orice fel de sex, am ripostat.

Mi-a zâmbit. După felul în care zâmbetul nu i se potrivea pe chip, îți dădeai seama că nu prea avea obiceiul de a zâmbi. Părea uman când zâmbea. Aproape uman. Probabil de aceea nici nu zâmbea așa de des. Pe urmă mi-a zis ceva ce și acum mă străduiesc să pricep:

— Nu prea stau de vorbă cu cei cărora nu le e teamă de mine, mi-a zis el, de parcă vorbea singur. Până și lui Vladimir Ilici, în ultimele lui zile de viață, îi era frică de mine. Până și Krupskaia, nevastă-sa, femeia aia cu care era căsătorit legitim și care nu știa să încâlzească patul unui bărbat nici dacă viața ei depindea de asta, până și ea era îngrozită de mine.

Marea greșeală a lui Troțki¹ a fost că nu a ajuns să-i fie frică de mine, până când devenise deja prea târziu.

— Dar cine e Krupskaia? Cine e Troțki?

Nu mi-a luat în seamă întrebările.

— Te-am rugat să-mi spui trei motive.

— Mă gândesc la al treilea. Nu mă grăbi.

Stați să vedeți cum stau lucrurile: timp de multă vreme, adulții care auzeau poveștile de la sursă, adică de la subsemnatul, credeau că sunt numai niște bazaconii. Își închipuiau că inventam toate dialogurile acelea cu bătrânul, inventam arestări, o inventam pe Isabeau și pe ceilalți copii care se ascundeau în Casa de pe Splai, aceea situată pe cheiul râului Moscova, îl inventam pe mortul cu trenți, inventam coridoarele secrete dintre apartamente (ca să nu mai zic de tunelul care trecea pe sub râul Styx), inventam ușa mare de oțel cu încuietoarea ruginită și deschisă, care ducea la scările în spirală, care duceau la rândul lor spre sala mare, cu candelabre enorme și cu ferestre uriașe, acoperite cu draperii atât de groase, încât opreau sunetele venite dinspre strada care îmi închipuiam că era dincolo de ele. Fraieri sunt ei, nu eu! Fiindcă nici măcar reprezentantul editurii, care publică această carte, nici el nu m-a crezut, până când nu ne-am dus la fața locului, să-i arăt coridoarele secrete și ușa mare de oțel cu broasca ruginită și descuiată.

¹ Leon Troțki (1879–1940), revoluționar, om politic și teoretician rus de origine ucraineană, membru în Biroul Politic, marginalizat de regimul stalinist de după moartea lui V.I. Lenin în 1924 și exilat în 1929. (*n.tr.*)

Pe bătrân nu puteam să i-l arăt, pentru că era oale și ulcele la vremea aceea.

Dacă tot vorbim de el, habar nu aveam cine este, atunci, când am urcat prima oară scările în spirală spre apartamentul lui. Mi-a spus că le dădea o mână de ajutor celor care conduceau țara. Mi-a spus că era un fel de consilier al țarului. Mi-a mai spus că îl cunoștea personal pe stimatul tovarăș Stalin. Dar ce să vezi? Între timp, mi-am pierdut inocența, apropo. Bătrânul a fost de acord să stăm de vorbă și gata cu inocența! Dar stai un pic, asta este o altă poveste.

Hai, totul sau nimic! Mă cheamă Leon. Leon, care s-a împrietenit cu bătrânul în ultimele lui săptămâni de viață, înainte ca acesta să se ducă la Domnul (ne închipuim că Domnul era dornic să se vadă cu el, dată fiind respirația cu miros de iod a bătrânului). Leon, care îi asculta pălăvrăgeala, care punea întrebări cu cârlig ca să pescuiască răspunsuri pe care le mângălea apoi într-un caiet dictando, imediat ce ajungea acasă. Leon, care își petrecea timpul în apartamentul bătrânului, când nimeni nu putea să se apropie de el, nimeni în afară de tovarășii lui, cărora le spunea motănei, și de menajeră, care mergea în vârful picioarelor pe podelele de marmură ale palatului, ca nu cumva să-l trezească. Se credea că, la vârsta lui, nici nu mai dormea așa de mult (fără a lua în calcul problemele de conștiință ale unuia care le dădea o mână de ajutor conducătorilor țării), ceea ce s-a dovedit a fi mai mult sau mai puțin adevărat.

Probabil vă gândiți: cum poate un puști ca mine să cunoască un astfel de amănunt dacă nu a fost acolo, așa cum pretinde?

Cred că ar trebui să încep cu începutul, singura problemă fiind că nu sunt prea sigur care e începutul. Poate, da, poate că începutul a fost când a murit tata, după ce l-au iradiat. S-ar putea să-l recunoașteți după nume. David Rozental vă spune ceva? Era faimos, cel puțin aici, în Rusia. A fost un fizician specializat în energie nucleară, care a inventat modelul câmpului cuantic pentru interacțiune nucleară slabă (fiind băiatul tatălui meu, mă pricep la aceste lucruri destul de bine). El a fost cel care l-a convins pe secretarul general al partidului că era posibil, din punct de vedere teoretic, să creeze bomba atomică (mi se pare că atunci i-au dat automobilul acela Pobeda, cu schimbător de viteze în formă de crosă de golf). Mai târziu, a fost responsabil de Laboratorul super secret nr. 2 al Academiei de Științe și s-a ocupat de prima reacție nucleară în lanț din Rusia. Răcirea nu a fost asigurată cu apă grea, fiindcă Rusia nu avea apă grea. Pentru a încetini reacția în lanț, au folosit grafit. Nu s-a răcit în mod natural, așa că s-a supraîncălzit. Au dat toți bir cu fugiții, toți în afară de tata, care a încercat să salveze prețioasele tije de uraniu, pentru că Rusia nu avea nici uraniu destul. În ziua aceea, în care tata nu s-a mai întors de la serviciu, mama, care se gândea că poate l-au arestat (spera să-l fi arestat, alternativa fiind mult prea înfricoșătoare), a dat înnebunită mai multe telefoane, până când cineva de la laborator i-a mărturisit ce se întâmplase și a pus-o să jure că nu va spune de unde știe. Când a pus telefonul în furcă, mama a început să blesteme și a izbucnit în hohote isterice de plâns. Văzând că ea plânge, mi-au dat și mie lacrimile, cu toate că la vremea aceea nu eram sigur de ce plângeam. Asta s-a întâmplat acum patru ani,

În 1949. Aveam aproape 6 ani și jumătate. David Rozental a primit Ordinul Lenin pentru lucrarea lui, *Primul fulger*, numele de cod al primei bombe atomice sovietice. Mama m-a luat cu ea la o ceremonie secretă, într-o cameră de hotel neaerisită, plină de jerbe funerare din flori din hârtie și bărbați cu privirile împietrite, care păreau că suferă de arsuri la stomac. Mi-au dat gumă de mestecat americană și o insignă adevărată cu NKVD. Unul dintre ei, un tip mic de statură, care purta pantofi cu toc ca să pară mai înalt și monoclu prins de ochiul stâng, s-a apropiat de mama și i-a aplicat două săruturi zgomotoase pe obrajii palizi, apoi și-a permis să-și treacă dosul palmei drepte pe sânul ei stâng, în clipa în care i-a prins medalia de rochie. (Păi da, la 6 ani și jumătate știam deja cum vine barza.) În camera aceea de hotel am aflat de cuvântul *post-mortem*. Așadar, de dragul justificării, acesta a fost începutul.

Sau poate că... dacă stau să mă gândesc, poate că totul a început odată cu arestarea mamei. Acum îmi dau seama: e mai potrivit acest moment ca să-mi încep povestea, chiar și numai fiindcă îmi e mai proaspăt în minte.

Așadar, să încep cu cel mai important moment din viața mea: arestarea mamei.

Deoarece tata era un important inginer atomist și pentru că mama era o importantă cardiologă de la spitalul Kremlinului, ni se alocase un apartament în Casa de pe Splai, chiar la etajul trei, unde locuiau ștabii din Biroul Politic și din Ceka. Eroul care a luat cu asalt Palatul de Iarnă în timpul glorioasei Revoluții bolșevice, Nikolai nu știu cum, locuia la apartamentul 208. De fapt, eu nu l-am văzut niciodată. Prietena mea, Isabeau, l-a văzut și spunea că avea barbă albă și lungă. Mai era și acel

renumit explorator, Ilia nu știu cum, care își plimba în lesă pinguinul adus de la pol. Pe el l-am văzut și eu. Pinguinul era așa de nostim! Dar cu cât discutăm mai puțin despre Ilia nu știu cum, cu atât mai bine. Rudele stimatului secretar general, cei din familiile Svanidze și Reden, locuiau și ele pe palier. Copiii lor mi-au fost colegi de școală. Cei mai mulți erau niște catastrofe. Svetlana, fiica stimatului secretar general, locuia lângă lift, la apartamentul 179, împreună cu noul ei soț. Amica mea Zinaida avea grijă de fetița lor. Așa am aflat că Svetlana mai avusese unul sau doi soți înainte. Pe cel cu care locuia acum îl chema Iuri. Unii copii șopteau că era fiul lui Andrei Jdanov, ministrul din timpul tovarășului Stalin, însărcinat cu înlăturarea cosmopoliților dezrădăcinați, ceea ce noi, copiii, credeam că sunt un fel de buruieni contaminate care cresc prin orașe. Odată am mers în lift cu acest Iuri. A rămas cu privirea în gol chiar și după ce l-am salutat. Mi-am imaginat că avea probabil multe pe cap, dacă nu era în stare să-i răspundă la salut unui băiat care nu avea cum să știe cine este.

Dacă mă urcam pe un scaun la fereastra din dormitor, puteam vedea zidurile Kremlinului – unde locuia secretarul general –, ziduri reflectate în apele Moscovei, adică râul care ne separa de citadelă. Casa de pe Splai, clădirea aceasta gigantică, ridicată cu mult înainte de nașterea mea, avea o groază de apartamente nelocuite, cu uși sigilate cu bandă adezivă, pe care se puteau vedea inițialele NKVD. Habar n-am de ce erau goale atâtea apartamente și nici motivul pentru care, deși erau goale, ușile trebuiau sigilate. Ori de câte ori îl întrebam de banda adezivă pe tata, bombănea cum că nu e bine să stai în calea istoriei atunci când aceasta se apropie vertiginos, ca o avalanșă. Mama se uita în altă parte

și mă certa, fiindcă puneam întrebări prostești, ca unul prea mic să le înțeleagă răspunsurile. De fapt, eram prea mic să înțeleg de ce nu-mi răspundeau la întrebări. Abia acum înțeleg. Dar asta e o cu totul altă poveste.

În timpul săptămânii, mă duceam la Școala nr. 175, unde erau înscriși toți copiii care locuiau în Casa de pe Splai. De aceea umblam într-un Packard, automobil american din acela luxos, condus de un șofer adevărat. Mereu erau trei sau patru automobile așteptând dimineața în fața casei, cu motoarele pornite, în timp ce amiralul sovietic, care lucra și pe post de portar, ne făcea semn cu mâna, mie și celorlalți copii, spre următoarea mașină care trebuia să plece. Casa avea un cinematograf la subsol. Isabeau, cea mai bună prietenă a mea, spunea că rulau filme americane confiscate de glorioasa noastră Armată Roșie în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei¹. Habar n-am cum de știa ea chestia asta, fiindcă noi, copiii, nu aveam voie să intrăm în cinematograful de la subsol. La nivelul de sub cinematograf se găseau o sală de gimnastică, o piscină încălzită, o sală de sport, o spălătorie și, cea mai tare dintre toate, o băcănie de unde puteai cumpăra paste italienești, trabucuri cubaneze și whisky scoțian, din acela după care tata se dădea în vânt. Mai era și o cantină, unde eram lăsați să intrăm chiar și fără părinți. Când părinții mei lucrau până târziu, dar și după aceea, adică după ce a murit tata, când mama lucra în ture de noapte la spitalul Kremlinului, luam o tavă de tablă și

¹ Marele Război pentru Apărarea Patriei (1941-1945), denumirea sovietică a războiului pe care Uniunea Sovietică l-a purtat cu puterile Axei (Germania, Italia, România, Ungaria) în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945). (*n.tr.*)

arătam cu degetul ce voiam din galantar. Bucătarul uzbec, un bărbat cu nasul în vânt și cu ochii mici, adăuga legume chiar dacă nu i le arătam. După aceea, număram cele cincisprezece ruble cincizeci, pe care i le dădeam doamnei de la casa de marcat, o femeie care cu ochiul de sticlă privea într-o direcție, iar cu ochiul bun se uita la mine, supărată. Dacă era și Isabeau cu mine, ne așezam mereu la aceeași masă, unul lângă altul. Părinții ei fuseseră arestați, tatăl ei fusese executat, fiind spion britanic, deși nu vorbea limba britanică, mama ei fusese dusă la o închisoare oarecare, iar ușa de la apartament le fusese sigilată cu bandă adezivă, dar Isabeau, la fel ca mine după ce au arestat-o pe mama, stătea ascunsă în camerele noastre secrete și folosea coridoarele secrete dintre apartamente, construite așa încât locatarii inițiali să poată circula fără să fie văzuți. Era mai mare decât mine cu șapte luni și jumătate, dar încă nu avea sâni. Dacă ar fi avut, aș fi întrebat-o dacă pot să-i ating. Cei care dirijau activitatea cantinei de la subsol se pare că niciodată nu aflau cine fusese arestat și cine nu, așa că, atât timp cât plăteam pentru tot ceea ce comandam, ne dădeau voie să mâncăm acolo.

Părinții mei nu aveau abonament la *Pravda*. Cred că erau așa de importanți, încât nici nu aveau nevoie, dar mereu găseai un exemplar desfăcut din numărul zilei în vitrina de lângă banca amiralului, de la intrarea principală în Casa de pe Splai. Iar noi, copiii, citeam titlurile principale, în timp ce așteptam să ne ia următorul Packard. Așa am aflat despre complotul medicilor de la spitalul Kremlinului.

Când m-am întors de la școală în ziua aceea, am întrebat-o pe mama:

— Mami, îi știi pe vreunul dintre medicii ăștia teroriști? Sunt treizeci și șapte.

S-a încruntat, iar ridurile dintre ochi îi dădeau mai mult de 30 de ani și ceva.

— De unde știi?

I-am povestit despre ziarul *Pravda* din vitrină, cu articolul despre infractorii în halate albe, care administrau tratamente nocive celor din conducerea țării.

— Și de ce scrie în titlu că medicii arestați erau evrei? am mai vrut eu să aflu.

A reieșit că mama îi cunoștea mai pe toți, unul dintre ei lucra chiar în salonul ei de cardiologie, iar altul, la secția de radiografie de pe același palier. Acești medici, posibil o coincidență, probabil o coincidență, mai mult ca sigur o coincidență – dar putea fi altfel în glorioasa Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste a tovarășului Stalin? –, erau aproape toți evrei. Deși nu am înțeles de ce *Pravda* trebuia să semnalizeze acest detaliu. Despre ceilalți, care nu erau evrei, nu se spunea dacă erau creștini sau musulmani, sau altfel. La fel, necrologul tatălui meu, publicat în *Pravda*, conținea numele lui în titlu – „eroul sovietic Rozental“ – și nu mai spunea că era evreu.

Înțeleg că și eu sunt la fel. Evreu, nu erou.

Cât despre mama, uite ce trebuie să știți:

1. Avea un pistol Chagan, din acelea de mici dimensiuni. Cred că îl moștenise de la tatăl ei, din timpul campaniei poloneze de după Revoluție. Îl ținea ascuns după niște cărți, în camera noastră secretă.

2. Avea o colecție de discuri de jazz american, păstrate alături de gramofonul german și de cărțile în engleză și în

germană, aduse de tata din străinătate. Le ținea tot în camera secretă din spatele bibliotecii, pe care o aveam în sufragerie. Trebuia să umbli în spatele volumului *Opere complete* de I.V. Stalin, ca să dai de zăvor și să deschizi ușa. În camera secretă era o scară cu trei trepte. Dacă urcai până sus, te puteai uita printr-o spărtură în sufragerie. Dinspre sufragerie, părea o crăpătură în tencuială. Prin crăpătura aceea, am urmărit arestarea mamei. Ședea pe canapeaua cu perne ponosite și citea liniștită o carte – neavând ochelarii pe nas, mi-am dat seama că se prefăcea –, în timp ce cinci agenți, care purtau treniuri lungi, până la glezne, deși afară nu ploua, făceau percheziție în apartament. Nici măcar nu și-au scos pălăriile, de unde mi-am dat seama că nu erau deloc bine-crescuți. Au luat fiecare hârtiuță pe care au găsit-o în biroul tatălui meu, precum și cărți în limbi străine, aflate pe podeaua din toaletă, dar și albumul de familie din care lipseau fotografiile celor arestați – mama le înlocuise deja cu altele, încât nimeni nu a observat că albumul fusese „curățat” – și le-au îndesat în vechea geantă de sibir¹ a tatălui meu, de pe vremea când era în armată. În timp ce o luau pe mama, l-am auzit pe unul dintre treniurile NKVD-iste că o întreabă unde este fiul.

– E la Soci, cu bunica lui, le-a răspuns ea.

– Ce bine de el că nu-i aici, l-am mai auzit pe treni comentând.

– Dimpotrivă, am auzit-o pe mama, care încerca să zâmbească, privind iritată spre direcția crăpăturii din tencuială. De-ar fi fost de față, și-ar fi dat seama că nu mi-e

¹ Sibir, țesătură groasă din bumbac (*n.tr.*)

teamă de voi. Sunt o cetățeană loială și nu am de ce să mă tem. Ar ști că după ce i-a murit tatăl și acum, după arestarea mea, a rămas capul familiei și trebuie să se descurce singur, până când voi fi eliberată și mă voi întoarce acasă.

Pot spune că m-am descurcat bine după ce au luat-o. Fiind capul familiei, spre deosebire de copilul familiei, nu mai era nevoie să mi se amintească să mă spăl pe dinți de două ori pe zi, cu bicarbonat de sodiu, firește. La ora 21.00, aproape de fiecare dată, mă curățam în urechi, înainte de a mă duce la culcare, pe urmă mă băgam în pat, stingeam lumina și nu mai citeam cu lanterna. Nu chiar aproape de fiecare dată. Uneori. Ei, dar ce mai înseamnă să fii capul familiei, dacă nu ești în stare să te duci la culcare la oră fixă?

3. Chaganul mamei avea în el cinci gloanțe.

4. Ne certam frecvent, mama și cu mine. Nu-i înțelegea pe bărbați. Era tristă că murise tata, fiindcă pusese tije de uraniu mai presus de ea. Era tristă fiindcă nu eram trist din cauză că tata murise și fiindcă eram bucățică ruptă din tata și nu bucățică ruptă din mama. Dar oare ce vină am eu, dacă semăn leit cu un părinte și nu cu celălalt?

5. În ceea ce privește arestarea, trebuie să vă spun un amănunt oribil. După ce au luat-o pe mama și apartamentul nostru a fost sigilat cu bandă adezivă inscripționată cu sigla NKVD, am găsit un... dar cum să vă spun, ca să nu ziceți că sunt scârbos? Ei, unul dintre trencurile care ne-au percheziționat camerele și-a lăsat cartea de vizită înainte de a ieși: un rahat în veceu, după care nu trăsese apa. Bineînțeles, am tras apa imediat, dar amintirea acestui tip care nu a putut – care nu a vrut – să tragă apa după el nu-mi

iese deloc din cap. Oare ce încerca el să ne transmită prin faptul că nu a tras apa?

6. Nu există numărul șase. Nu încă.

Gândindu-mă și mai bine, poate ar trebui să încep prin a povesti cum de am ajuns să-l cunosc pe bătrân. La urma urmei, mai mult despre el este vorba în cartea aceasta. Așadar, mama pusese deoparte niște teancuri de ruble, legate cu elastic, în ascunzătoarea din spatele sobei de teracotă. Dacă știai care placă trebuia scoasă cu mânerul lingurii, era floare la ureche să ajungi la ele. Tatăl lui Isabeau ascunsese în camera lor secretă o cutie de pantofi plină de ruble. După vreo două-trei săptămâni de la arestarea mamelor noastre, Isabeau și cu mine am rămas fără un sfanț. Am fi cerut mâncare pe datorie, dar casiera de la cantină avea un afiș, pe peretele din spatele ei, pe care scria că socialiștii nu cer nimic pe datorie dacă nu o merită. În câteva seri, am reușit să stoarcem niște bani de la Vladimir, de la Pavel sau de la Zinaida, sora mai mare, vitregă, a gemenilor, dar, nu după mult timp, ne-au închis robinetul. Ne bătea gândul să urcăm pe acoperiș, să prindem porumbei, dar ideea că trebuia să-i jumulim pe cei prinși și să-i mâncăm ne făcea să ne piară orice poftă de mâncare. Ne-am dat seama că trebuia să ne străduim mai mult, așa că m-am dus în oraș ca să vând unul dintre micile tablouri aduse de tata de la Paris, când a participat la un simpozion științific, prin anii 1920. Când îmi dădea sfaturi de supraviețuire, în cazul în care ar fi arestat-o, mama mi-a lăsat adresa doamnei Iacobson, o vânzătoare de tablouri care deținea o galerie mică în apartamentul ei, de pe o străduță din apropierea Parcului Gorki. Isabeau și cu mine nu ne-am mai dus la